

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษากาการประเมินผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำชลประทานลำนางรอง : กรณีศึกษาอำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้นำเสนอการสรุปผลอภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อประเมินผลกระทบของโครงการชลประทานต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตชลประทานลำนางรอง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนกับเกษตรกรทั่วไปในเขตชลประทานลำนางรอง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นเกษตรกรในอำเภอโนนดินแดง ที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานลำนางรอง และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานลำนางรอง แบ่งออกได้ 3 กลุ่มด้วยกัน คือเกษตรกรทั่วไปประกอบด้วยประชากร 2 ตำบล คือ ตำบลโนนดินแดง และตำบลเสม็ดปอຍ จำนวน 21 หมู่บ้าน 3,893 ครัวเรือน กลุ่มประชากรเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาเสม็ดปอຍ 98 คน และ เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานลำนางรอง 210 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างหมายถึง หัวหน้าครัวเรือนของเกษตรกรทั่วไป จำนวน 359 คน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาสลับปี้อย จำนวน 37 คน และ เจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน จำนวน 30 คนรวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 426 คน

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยคือแบบสอบถาม การสังเกตขณะสอบถาม โดยได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ในการศึกษา คำถามได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ พื้นที่ในการทำเกษตรทั้งหมด พื้นที่ในการทำเกษตรในฤดูฝน พื้นที่ในการทำเกษตรในฤดูแล้ง ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ แบบปลายปิด (Closed Form Questionnaire) โดยให้ทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่กำหนดให้

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการของโครงการ คำถามได้แก่ ปริมาณน้ำที่ได้รับจากโครงการเพื่อทำการเกษตร การปล่อยน้ำของโครงการแต่ละฤดูกาล ความเหมาะสมของปริมาณน้ำต่อชนิดของพืชที่เพาะปลูก และช่วงเวลาที่ได้รับจากทางโครงการ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ แบบปลายปิด (Closed Form Questionnaire)

ตอนที่ 3 ข้อมูลด้านกระบวนการจัดการของโครงการและของเกษตรกร คำถามได้แก่ การมีคณะกรรมการในการบริหารจัดการ การจัดทำแผนงาน การปฏิบัติตามแผน การประเมินงาน และการนำผลการประเมินมาพัฒนางาน ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ แบบปลายปิด (Closed Form Questionnaire)

ตอนที่ 4 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร คำถามได้แก่ รายได้จากเกษตรกร รายได้ขึ้นนอกเหนือการเกษตร รายจ่ายด้านการเกษตร รายจ่ายอื่นนอกเหนือจากการเกษตรหนี้สิน และแหล่งเงินกู้ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ แบบปลายปิด (Closed Form Questionnaire)

ตอนที่ 5 ข้อมูลด้านสังคมของเกษตรกร คำถามได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การย้ายถิ่นชั่วคราวของสมาชิกในครัวเรือน การย้ายถิ่นถาวรของสมาชิกในครัวเรือน การรวมกลุ่มทางสังคม และการพึ่งตนเอง ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ แบบปลายปิด (Closed Form Questionnaire)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

3.1 แบบสอบถามตอนที่ 1 - 5 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน เพื่อหาข้อมูลเฉพาะของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ พรรณานุกรม และเสนอผลการศึกษาเป็นตารางประกอบการอธิบาย

3.2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) (สุวิมล ตีรภานันท์, 2534 : 159) เพื่อหาค่าความสัมพันธ์สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรทำนาสัมป่อยกับเกษตรกรทั่วไป และนำเสนอข้อมูลเป็นแบบพรรณานุกรม

$$r = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n \sum x^2 - (\sum x)^2][n \sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

สรุปผลการวิจัย

ผลกระทบของโครงการชลประทานต่อคุณภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตชลประทานอำนาจรอง

1. สภาพข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่ในการศึกษา

กลุ่มประชากรที่ตอบแบบสอบถามมีทั้งหมด 426 คน จำนวนเป็นเกษตรกรทั่วไปซึ่งทำการเกษตรอยู่ในเขตชลประทานอำนาจรอง จำนวน 359 คน คิดเป็นร้อยละ 84.3 รองลงมาคือเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อย จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานอำนาจรอง จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.0 อายุของกลุ่มประชากรส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 41 - 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 49.8 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 21 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.0 กลุ่มประชากรส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 67.8

2. พื้นที่ในการทำการเกษตรทั้งหมด

พื้นที่ในการทำการเพาะปลูกของเกษตรกรเป็นพื้นที่ สปก. ซึ่งทางรัฐจัดสรรให้เป็นที่ดิน เกษตรกรจึงมีพื้นที่ในการทำการเพาะปลูกไม่มากนัก เกษตรกรส่วนใหญ่ถือครองพื้นที่ในการทำการเกษตรทั้งหมด น้อยกว่า 10 ไร่ รองลงมาคือ มี 11 - 20 ไร่ มี 21 - 30 ไร่ มี 30 ไร่ ขึ้นไป และไม่มีที่ดิน พื้นที่ในการทำการเกษตรสามารถแยกออกได้ดังนี้

2.1 พื้นที่ในการทำนา เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการทำนาน้อยกว่า 10 ไร่ รองลงมาคือ มี 11 – 20 ไร่ มี 21 – 30 ไร่ มี 30 ไร่ขึ้นไป และไม่มี

2.2 พื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นในฤดูฝน พืชไร่อายุสั้นในฤดูฝนที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพด ถั่วลิสง มะเขือเทศ พริก เป็นต้น ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรมาจากการปลูกพืชชนิดนี้ ถึงแม้ว่าจะมีพื้นที่ในการเพาะปลูกไม่มากนัก เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นในฤดูฝนน้อยกว่า 5 ไร่ รองลงมาคือ ไม่มี

2.3 พื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูฝน เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูฝนน้อยกว่า 3 ไร่ รองลงมาคือ ไม่มี การปลูกพืชผักในฤดูฝนเป็นการปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน และเพื่อจำหน่าย พืชที่ปลูกได้แก่ มะเขือ คื่นช่าย ผักกาด ถั่วฝักยาว มะเขือเทศ เป็นต้น

2.4 พื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูแล้ง การปลูกพืชไร่อายุสั้นในฤดูแล้งจะปลูกหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวนาปีเสร็จ เกษตรกรจะใช้พื้นที่มาในการเพาะปลูก การปลูกพืชไร่อายุสั้นในฤดูแล้งนี้เป็นรายได้ที่สำคัญของเกษตรกรอีกส่วนหนึ่ง เพราะทำให้เกษตรกรสามารถใช้ที่ดินได้ตลอดทั้งปี โดยอาศัยน้ำจาก โครงการชลประทาน พืชที่ปลูกได้แก่ พริก มะเขือเทศ ข้าวโพดหวาน เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูแล้งน้อยกว่า 5 ไร่ รองลงมาคือ ไม่มี มี 6 10 ไร่ มี 11 – 20 ไร่ และมี 21 ไร่ ขึ้นไป

2.5 พื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูแล้ง การปลูกพืชผักฤดูแล้ง จะปลูกหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวนาปีเสร็จ เกษตรกรทั่วไปเห็นๆ สามารถปลูกได้ แต่เกษตรกรในเขตชลประทานสามารถปลูกได้ในปริมาณที่มากกว่า เพราะไม่มีปัญหาเรื่องน้ำ พืชที่ปลูกได้แก่ คื่นช่าย ผักกาด ถั่วฝักยาว และแตงกวา เป็นต้น เกษตรกรสามารถใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกทั้งที่ดอนและพื้นที่นาหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาปีเสร็จ เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูแล้งน้อยกว่า 3 ไร่ รองลงมาคือ ไม่มี

3. การดำเนินงานของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำชลประทานลำปางรอง

ข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำชลประทานลำปางรองนั้น ได้มีการเก็บข้อมูลจาก 2 ส่วนคือ ส่วนของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ และจากเจ้าหน้าที่ของโครงการชลประทาน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 ปริมาณน้ำต้นทุน

3.1.1 ปริมาณน้ำจากโครงการชลประทานย้อนหลัง 4 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับปริมาณน้ำจากโครงการย้อนหลัง 4 ปี เพียงพอต่อการเกษตรทุกปี มากที่สุด สำหรับเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานเห็นว่า ปริมาณน้ำที่ทางโครงการจัดการให้เกษตรกรสำหรับทำการเกษตรเมื่อปีย้อนหลังนั้น เพียงพอต่อการเกษตรทุกปีมากที่สุดเช่นกัน เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่อยู่บริเวณต้นน้ำ จึงทำให้ได้รับปริมาณน้ำเพียงพอในการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ก่อนหน้านี้นี้

ทางโครงการ ได้ปล่อยน้ำจากอ่างให้เกษตรกรทำนาปรังเนื่องจากปริมาณน้ำต้นทุนมีมาก ส่วนพื้นที่ที่อยู่ไกลจากต้นน้ำก็อาจจะไม่ได้รับปริมาณน้ำเพียงพอ

3.1.2 ปริมาณน้ำต่อการทำการเกษตรในแต่ละฤดูเพาะปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับปริมาณน้ำต่อการทำการเกษตรในแต่ละฤดูเพาะปลูกเพียงพอในการเพาะปลูกทุกฤดู สำหรับเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานนั้น เห็นว่า ปริมาณน้ำต่อการทำการเกษตรในแต่ละฤดูเพาะปลูกนั้น เพียงพอต่อการเพาะปลูกในทุกฤดูเพียงค่าตอบแทน เพราะสำหรับการเพาะปลูกในฤดูฝนเกษตรกรจะอาศัยน้ำฝนแต่เมื่อฝนทิ้งช่วงทางโครงการจะปล่อยน้ำจากอ่างเพื่อให้เกษตรกรทำการเพาะปลูก

3.1.3 ความเหมาะสมของปริมาณน้ำต่อชนิดของพืชที่ปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับมีความเหมาะสมกับชนิดของพืชที่ปลูกทุกชนิดโดยไม่มีเงื่อนไข (หมายถึงปลูกอะไรก็ได้ตามความถนัดของเกษตรกร) สำหรับเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับ ไม่เหมาะสมกับชนิดของพืชที่เกษตรกรปลูกบางชนิด

3.2 การส่งเสริมการเกษตร

3.2.1 การปล่อยน้ำเพื่อการเกษตรของโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าการปล่อยน้ำเพื่อการเกษตรของโครงการชลประทานนั้น ปล่อยตามปริมาณน้ำในเขื่อนและตามความต้องการของเกษตรกร ส่วนเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานส่วนใหญ่ก็เห็นว่าการปล่อยน้ำเพื่อการเกษตรของโครงการนั้น ปล่อยตามปริมาณน้ำในเขื่อนและตามความต้องการของเกษตรกรเช่นกัน

3.2.1 การรับข่าวสารเรื่องการจัดสรรน้ำของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเรื่องการจัดสรรน้ำของโครงการชลประทานจากเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานเอง เนื่องจากจะมีการประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำกับทางโครงการ เช่น กลุ่มแปลงสาธิตที่อยู่บริเวณใต้เขื่อนจะมีการประชุมทุกเดือน ๆ ละ 1 ครั้งเป็นอย่างต่ำ รองลงมาคือผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน ไม่แสดงความคิดเห็น และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของรัฐ

4. ด้านกระบวนการจัดการ

4.1 การจัดการน้ำทางเกษตรกร

4.1.1 การตัดสินใจในการเพาะปลูกแต่ละฤดูกาล เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดสินใจในการเพาะปลูกแต่ละฤดูกาลตามความถนัดของตนเองมากที่สุด รองลงมาคือเพาะปลูกตามความต้องการของตลาด และปริมาณน้ำในเขื่อน

4.1.2 การมีส่วนร่วมในการชลประทาน เกษตรกรทุกคนมีหน้าที่ในการดูแลและบำรุงคูคลองซึ่งถือเป็นสาธารณสมบัติ และสามารถร่วมกำหนดนโยบายเมื่อมีการประชุมจัดทำแผนงานประจำปี จากแบบสอบถามจึงพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการชลประทาน โดยการช่วยดูแลและบำรุงคูคลอง รองลงมาคือมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้น้ำ

4.1.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำวัยขึ้นไป รองลงมาคือ เป็นสมาชิก 4-6 ปี เป็นสมาชิก 1-3 ปี และไม่เคยเป็นสมาชิกเลย เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำตั้งแต่ทางโครงการเริ่มเปิดชลประทาน และมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้น

4.1.4 การเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าร่วมการประชุมเกี่ยวกับการใช้น้ำทุกครั้งที่มีการประชุม รองลงมาคือ เข้าประชุม 1-2 ครั้ง/ฤดูกาลเพาะปลูก

4.1.5 ผลการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำต่อการทำการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำต่อการทำการเกษตรคือ มีผลในการทำการเพาะปลูกทุกฤดู รองลงมาคือมีผลเฉพาะ ในฤดูฝนเท่านั้น เนื่องจากเกษตรกรทำการเพาะปลูกตลอดปีเป็นส่วนใหญ่ ใน 1 ปี จะมีการเพาะปลูก 3 ครั้ง โดยมีการปลูก ข้าวนาปีในหน้าฝน ฤดูแล้งช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมีนาคม และฤดูแล้งช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม ดังนั้นกลุ่มผู้ใช้น้ำจึงมีผลต่อการเพาะปลูกเป็นอย่างมาก แต่ก็มีเกษตรกรบางกลุ่มที่ไม่สามารถทำการเกษตรใน ฤดูแล้งได้เนื่องจากพื้นดินเป็นที่ลุ่มทำนาได้อย่างเดียว ในอดีตเคยทำนาปรังในหน้าแล้ง แต่ปัจจุบันปริมาณน้ำไม่พอเพราะการทำนาต้องให้น้ำมาก

4.2 การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรทำนาสามปีช

4.2.1 การจัดตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการกลุ่ม กลุ่มเกษตรกรทำนาสามปีชจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม มีการจัดกิจกรรมร่วมกันซื้อ ร่วมกันขาย เพื่อต่อรองทางด้านราคา ในการจัดตั้งคณะกรรมการนั้นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาสามปีชเห็นว่าการจัดตั้งคณะกรรมการ โดยการจัดตั้งตามความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน

4.2.2 กลุ่มมีการจัดทำแผนงานในการบริหารจัดการ

ในการจัดทำแผนเพื่อการบริหารจัดการนั้น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาสามปีชตอบว่ากลุ่มมีการจัดทำตามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทุกคนมากที่สุด โดยกลุ่มจะมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือร่วมกำหนดนโยบายในการจัดการ จะมีการประชุมสามัญปีละ 1 ครั้ง และประชุมสามัญไม่มีกำหนด แม้แต่เหตุการณ์สำคัญ

4.2.3 การปฏิบัติงานตามแผนงาน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมป่อย

ส่วนใหญ่เห็นว่า กลุ่มมีการปฏิบัติงานตามแผนงานและยึดหยุ่นตามสถานการณ์ แต่หลักการปฏิบัติ นั้น สมาชิกกลุ่มเห็นว่า ทางกลุ่มมีการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้จริงแต่ยังมีปัญหาอยู่หลายอย่าง เนื่องจากมีสมาชิกบางคนไม่ปฏิบัติตามกฎของกลุ่ม และการรวมกลุ่มกันยังเป็นแบบหลวม ๆ เช่น การขายผลผลิตสมาชิกกลุ่มไม่ได้รับร่วมกันขาย หรือการขายปุ๋ยให้กับสมาชิกยังมีปัญหาเรื่องการเก็บเงิน เป็นต้น

4.2.4 การประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมป่อยส่วนใหญ่เห็นว่า กลุ่มมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงานทุกปี โดยทางกลุ่มจะมีการประเมินผลทุกสิ้นปี และสรุปเป็นผลงานเพื่อรายงานผลต่อทางอำเภอ โนนดินแดง

4.2.5 การนำผลการประเมินมาพัฒนา สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาเข้มน้ำ

ส่วนใหญ่เห็นว่า กลุ่มมีการนำผลการประเมินมาพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มทุกปี เมื่อมีการสรุปผลงานทุกสิ้นปีแล้วทางกลุ่มจะมีการนำเอาผลการประเมินมาพัฒนางานในปีต่อไป

4.3 การบริหารจัดการโครงการชลประทาน

4.3.1 การวางแผนจัดการน้ำของโครงการ เจ้าหน้าที่โครงการส่วนใหญ่เห็นว่า โครงการมีการจัดทำแผนจัดการน้ำตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่โครงการและเกษตรกร ใน การจัดทำแผนการจัดการน้ำของโครงการ จัดทำโดยการจัดการประชุมผู้เกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าหน้าที่โครงการ เกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เป็นต้น จึงเป็นการร่วมแสดงความคิดเห็นของหลาย ๆ ฝ่าย

4.3.2 การปฏิบัติงานตามแผนของโครงการ เจ้าหน้าที่โครงการส่วนใหญ่เห็นว่าโครงการมีการปฏิบัติงานตามแผนและมีการยึดหยุ่นตามสถานการณ์ การปล่อยน้ำเพื่อการเกษตรกรรมนั้นสิ่งสำคัญที่เอาริมาณน้ำต้นทุนในแต่ละปี ว่ามากหรือน้อยเพียงใด ดังนั้น การจัดการน้ำบางครั้งก็ต้องมีการยึดหยุ่นเพื่อให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำ

4.3.3 การประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน เจ้าหน้าที่โครงการส่วนใหญ่เห็นว่าโครงการมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนทุกปี

4.3.4 การนำผลการประเมินมาพัฒนางาน เจ้าหน้าที่โครงการส่วนใหญ่เห็นว่าโครงการมีการนำผลการประเมินมาพัฒนางานทุกครั้งที่มีการประเมิน

5. ด้านเศรษฐกิจ

5.1 รายได้จากการเกษตรในแต่ละปีการเพาะปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากการเกษตรในแต่ละปีการเพาะปลูกอยู่ระหว่าง 10,001 - 30,000 บาท / ปี รองลงมาคือ 30,001 - 50,000 บาท / ปี

5.2 รายได้อื่นนอกเหนือจากการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้อื่นนอกเหนือจากการเกษตรอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท / ปี รองลงมาคือ ต่ำกว่า 10,000 บาท / ปี รายได้อื่นนอกเหนือจากการเพาะปลูกเป็นรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ การขุดบ่อเลี้ยงปลา การรับจ้าง เป็นต้น

5.3 รายจ่ายด้านการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายจ่ายด้านการเกษตรในแต่ละปีการเพาะปลูกอยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท / ปี รองลงมาคือ ต่ำกว่า 10,000 บาท / ปี การเกษตรเป็นรายจ่ายที่สูงที่สุดในครอบครัว เพื่อเป็นการซื้อเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น

5.4 รายจ่ายอื่นนอกเหนือจากการเกษตร รายจ่ายนอกเหนือจากการเกษตร ได้แก่รายจ่ายเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของเกษตรกร เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งบางครอบครัวนั้นต่ำมาก เพราะเกษตรกรไม่ต้องซื้อข้าว มีผักที่ปลูกเอง และยังทำการประมงอีกด้วย จากการศึกษาจึงพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายจ่ายอื่นนอกเหนือการเกษตรในปีหนึ่งต่ำกว่า 10,000 บาท / ปี รองลงมาคือ 10,001 – 20,000 บาท / ปี

5.5 หนี้สินของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท รองลงมาคือ 30,001 บาทขึ้นไป ต่ำกว่า 10,000 บาท และไม่มีหนี้สิน

5.6 แหล่งเงินกู้ของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นหนี้แหล่งเงินกู้หลายแห่งด้วยกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นแหล่งเงินกู้ของรัฐที่จัดสรรเงินเพื่อให้เกษตรกรกู้ยืม เกษตรกรเป็นหนี้แหล่งเงินกู้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกองทุนหมู่บ้านมากที่สุด รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้าน

6. ด้านสังคม

6.1 การตั้งถิ่นฐาน จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณอำเภอโนนดินแดงซึ่งเป็นที่อยู่ปัจจุบันเป็นเวลา 15 ปีขึ้นไปมากที่สุด รองลงมาคือเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ 9 – 14 ปี

6.2 การย้ายไปทำงานต่างถิ่นชั่วคราวของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีใครย้ายไปทำงานต่างถิ่นชั่วคราว รองลงมาคือ มี 1 คน ย้ายถิ่นไปทำงานส่วนใหญ่ไปทำงานที่กรุงเทพมหานคร และจังหวัดในภาคตะวันออก เช่น จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง เป็นต้น และส่วนใหญ่เป็นวันหนุ่มสาว

6.3 การย้ายไปต่างถิ่นถาวรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรครอบครัวใดที่สมาชิกย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ต่างถิ่นถาวร รองลงมาคือ มี 1 คน

6.4 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรกรในชุมชน กลุ่มทางการเกษตรได้แก่ กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. กลุ่มเกษตรกร กลุ่มทำนา กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น การรวมกลุ่มทางการเกษตรทำให้เกษตรกรมีสิทธิพิเศษต่าง ๆ และทำให้รักษาผลประโยชน์ของตนเอง เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร 2 กลุ่ม รองลงมาคือเป็นสมาชิก 3 กลุ่มขึ้นไป

6.5 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชน กลุ่มทางสังคมได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์หมู่บ้าน เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 1 กลุ่ม รองลงมาคือ ไม่ได้เป็นสมาชิก เป็นสมาชิก 2 กลุ่ม และเป็นสมาชิก 3 กลุ่มขึ้นไป

6.6 การพึ่งตนเอง

6.6.1 หนี้สินทางการเกษตรในปีการเพาะปลูก พ.ศ. 2545 เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สินทางการเกษตรในปีเพาะปลูก 2545 ซึ่งเป็นปีที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล รองลงมาคือ มีต่ำกว่า 5,000 บาท แต่มีข้อสังเกตว่าในช่วงเก็บข้อมูลเป็นต้นฤดูฝน เกษตรกรกำลังปักดำข้าว ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีหนี้สิน

6.6.2 หนี้สินสะสมทางการเกษตรในปีที่ผ่านมา จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สินสะสมทางการเกษตรในปีที่ผ่านมา รองลงมาคือ มี 10,001 – 30,000 บาท

1.6.6.3 สภาพการดำรงชีวิต เกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำรงชีวิตในปัจจุบันว่า ดีขึ้นครอบครัวอบอุ่นขึ้นและมีปัญหาน้อยลง รองลงมาคือ ไม่ดีขึ้นเลย ดีขึ้นเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น และ ดีขึ้นมีความสัมพันธ์กับชุมชนในด้านดีเพิ่มขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่พอใจสภาพการดำรงชีวิตของตนในปัจจุบัน และเห็นว่าความเป็นอยู่ดีขึ้น อาจจะดีในด้านที่แตกต่างกัน ในส่วนที่มองว่าสภาพการดำรงชีวิตไม่ดีขึ้นนั้น ส่วนใหญ่เกษตรกรมองไปที่เศรษฐกิจของครอบครัวเพียงอย่างเดียว

6.6.4 ความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตรเป็นอาชีพอื่น เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมเป็นอาชีพอื่น เพราะต้นทุนทางการเกษตรสูง รองลงมาคือไม่ต้องการเปลี่ยนอาชีพ เกษตรกรมักมองสภาพการดำรงชีวิตไปที่เศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ และมองว่าอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ค้าคือย ไม่ภูมิใจในอาชีพของตน อีกทั้ง ต้นทุนในการทำการเกษตรสูงขึ้น แต่ราคาที่เกษตรกรขายได้ต่ำ และบางส่วนเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมโดยไม่มีทางเลือกเนื่องจากไม่มีความสนใจในการสืบต่ออาชีพ แต่ไม่มีทางเลือก ได้แก่ ว่างหนุ่มสาวที่เรียนจบระดับมัธยมศึกษา และบางส่วนมีปัญหาเรื่องน้ำ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่อยากทำอาชีพเกษตรกรรม

ความสัมพันธ์สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน
กับเกษตรกรทั่วไปในเขตโครงการชลประทานต่างมางรอง

1. ด้านเศรษฐกิจ

1.1 การถือครองพื้นที่ทางการเกษตร สามารถสรุปได้ดังนี้

เกษตรกรทั่วไปโดยส่วนใหญ่แล้วมีพื้นที่ในการทำการเกษตรทั้งหมดน้อยกว่า 10 ไร่
รองลงมาคือ มี 11 – 20 ไร่ มีพื้นที่ในการทำนาไม่น้อยกว่า 10 ไร่ รองลงมาคือ มี 11 – 20 ไร่ มีพื้นที่
ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูฝนน้อยกว่า 5 ไร่ มีพื้นที่ในการปลูกพืชผักในฤดูฝน น้อยกว่า 3 ไร่
มีพื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูแล้งน้อยกว่า 5 ไร่ และมีพื้นที่ในการปลูกพืชผักในฤดูแล้งน้อย
กว่า 3 ไร่ สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอຍโดยส่วนใหญ่แล้วมีพื้นที่ในการทำการเกษตร
ทั้งหมดอยู่ระหว่าง 11 – 20 ไร่ รองลงมาคือ มีน้อยกว่า 10 ไร่ มีพื้นที่ในการทำนาอยู่ระหว่าง 11 –
20 ไร่ มีพื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูฝนน้อยกว่า 5 ไร่ มีพื้นที่ในการปลูกพืชผักในฤดูฝน
น้อยกว่า 3 ไร่ มีพื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูแล้งน้อยกว่า 5 ไร่ และมีพื้นที่ในการปลูกพืชผัก
ในฤดูแล้งน้อยกว่า 3 ไร่

1.2 กระบวนการจัดการ

1.2.1 การตัดสินใจในการเพาะปลูกพืชในแต่ละฤดูของเกษตรกร

เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มีการตัดสินใจในการเพาะปลูกพืชในแต่ละฤดู ตามความถนัดของตนเอง
รองลงมาคือ เพาะปลูกตามปริมาณน้ำที่โครงการแจ้งให้ทราบ และเพาะปลูกตามความต้องการของ
ตลาด สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอຍส่วนใหญ่ มีการตัดสินใจในการเพาะปลูกแต่ละฤดูตาม
ความต้องการของตลาดและตามปริมาณน้ำที่โครงการแจ้งให้ทราบ รองลงมาคือปลูกตามความถนัด
ของตนเอง

1.2.2 การมีส่วนร่วมในการชลประทาน เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มีส่วนร่วม
ในการชลประทานโดยการช่วยเหลือและบำรุงคูคลอง รองลงมาคือร่วมกำหนดนโยบายและวางแผน
การใช้น้ำ สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอຍส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการชลประทานโดยการช่วย
ดูแลและบำรุงคูคลอง รองลงมาคือร่วมกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้น้ำเช่นเดียวกัน

1.2.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม
ผู้ใช้น้ำ 7 ปีขึ้นไป รองลงมาคือ เป็นสมาชิก 4 – 6 ปี เป็นสมาชิก 1 – 3 ปี และ ไม่เคยเป็นสมาชิกเลย
สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอຍส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ 7 ปีขึ้นไป รองลงมาคือ
เป็นสมาชิก 4 – 6 ปี เป็นสมาชิก 1 – 3 ปี และ ไม่เคยเป็นสมาชิกเลย เช่นเดียวกัน

1.2.4 การเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มีการ
เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการใช้น้ำทุกครั้งที่มีการประชุม รองลงมาคือเข้าร่วมประชุม 1 – 2 ครั้ง/ฤดู

กาลเพาะปลูก สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอขส่วนใหญ่มักมีการเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการใช้น้ำ ทุกครั้งที่มีการประชุม

1.2.5 ผลการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำต่อการทำการเกษตรของเกษตรกร เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำต่อการทำการเกษตร ก็มีผลในการทำการเพาะปลูกทุกฤดู รองลงมาคือมีผลเฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น มีผลเฉพาะในฤดู แสงเท่านั้น และไม่มีผลต่อกรทำการเกษตรเลย สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอขส่วนใหญ่มักได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำต่อการทำการเกษตรเฉพาะฤดูฝนมากที่สุด รองลงมา ก็คือมีผลในทุกฤดูเพาะปลูก

1.3 ผลผลิตจากการเกษตร

1.3.1 รายได้จากการเกษตรในแต่ละปีการเพาะปลูก เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ มีรายได้จากการเกษตรในปีเพาะปลูกหนึ่งอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท รองลงมาคือต่ำกว่า 10,000 บาท 30,001 – 50,000 บาท และ 50,001 บาท ขึ้นไป สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอข ส่วนใหญ่มีรายได้ในแต่ละปีการเพาะปลูกอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท และ 30,001 – 50,000 บาท รองลงมาคือ ต่ำกว่า 10,000 บาท

1.3.2 รายได้สินนอกเหนือจากการเกษตร เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มีรายได้สิน นอกเหนือจากการเกษตร อยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท รองลงมาคือต่ำกว่า 10,000 บาท 30,001 – 50,000 บาท และ 50,001 บาทขึ้นไป ส่วนเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอขส่วนใหญ่มักมีรายได้ สินนอกเหนือจากการเกษตรอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท รองลงมาคือต่ำกว่า 10,000 บาท และ 30,001 – 50,000 บาท

1.3.3 รายจ่ายด้านการเกษตร เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มีรายจ่ายด้านการ เกษตรกรต่ำกว่า 10,000 บาท รองลงมาคือ อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท สำหรับเกษตรกร กลุ่มทำนาสัมปอขส่วนใหญ่มักมีรายจ่ายด้านการเกษตรอยู่ระหว่าง 10,001 - 20,000 บาท รองลงมาคือ อยู่ระหว่าง 20,001 – 30,000 บาท

1.3.4 รายจ่ายสินนอกเหนือการเกษตร เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มีรายจ่ายสิน นอกเหนือการเกษตรต่ำกว่า 10,000 บาท รองลงมาคือ อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท สำหรับ เกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอขส่วนใหญ่มักมีรายจ่ายสินนอกเหนือการเกษตรอยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท รองลงมาคือต่ำกว่า 10,000 บาท

1.3.5 หนี้สิน เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มีหนี้สินที่คิดเป็นต้นทุนทั้งหมดอยู่ ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท รองลงมาคือ 30,001 บาทขึ้นไป และไม่มีหนี้สิน สำหรับเกษตรกร

กลุ่มทำนาสัมปอช ส่วนใหญ่มีหนี้สิน 30,001 บาทขึ้นไป รองลงมาคืออยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท

1.3.6 แหล่งเงินกู้ เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่เป็นหนี้แหล่งเงินกู้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกองทุนหมู่บ้าน รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้านเพียงแห่งเดียว และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเพียงแห่งเดียว ส่วนเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอช ส่วนใหญ่มีแหล่งเงินกู้คือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและกองทุนหมู่บ้าน รองลงมาคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเพียงแห่งเดียว

2. ด้านสังคม

2.1 การตั้งถิ่นฐาน เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณปัจจุบัน 15 ปีขึ้นไปมากที่สุด รองลงมาคือ 9 – 14 ปี สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอชส่วนใหญ่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณปัจจุบัน 15 ปีขึ้นไปมากที่สุด รองลงมาคือ 9 – 14 ปีเช่นเดียวกัน

2.2 การย้ายถิ่นไปทำงาน คนต่างถิ่นชั่วคราวของสมาชิกในครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ไม่มีใครย้ายไปทำงานต่างถิ่น รองลงมาคือ มีย้ายออกไปทำงานต่างถิ่น 1 คน สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอช ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนย้ายออกไปทำงานต่างถิ่น 2 คน รองลงมาคือ ไม่มี

2.3 การย้ายออกไปตั้งถิ่นฐาน คนต่างถิ่นอย่างถาวรของสมาชิกในครัวเรือน เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกคนใดของครอบครัวที่ย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานต่างถิ่นอย่างถาวร รองลงมาคือมี 1 คน สำหรับกลุ่มทำนาสัมปอชส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกคนใดในครอบครัวที่ย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานต่างถิ่นอย่างถาวรเลย

2.4 การรวมกลุ่มทางสังคม

2.4.1 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร 2 กลุ่ม รองลงมาคือเป็นสมาชิก 1 กลุ่ม และเป็นสมาชิก 3 กลุ่มขึ้นไป สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอชส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร 3 กลุ่มขึ้นไป รองลงมาคือ เป็นสมาชิก 2 กลุ่ม

2.4.2 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 1 กลุ่ม รองลงมาคือไม่ได้เป็นสมาชิก สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอชส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 3 กลุ่มขึ้นไป รองลงมาคือ เป็นสมาชิก 1 กลุ่ม

2.5 การพึ่งตนเอง

2.5.1 การเป็นหนี้สินทางการเกษตรในปีการเพาะปลูกปี 2545 เกษตรกรทั่วไป ส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สินทางการเกษตรสำหรับปีการเพาะปลูก พ.ศ. 2545 รองลงมาคือ มีต่ำกว่า 5,000 บาท สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อยส่วนใหญ่ มีหนี้สินทางการเกษตรในปีการเพาะปลูก 2545 อยู่ระหว่าง 5,001 – 20,000 บาท รองลงมาคือ มี 20,001 บาทขึ้นไป

2.5.2 การเป็นหนี้สินสะสมทางการเกษตร เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สินสะสมทางการเกษตร รองลงมาคือ มีอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อยส่วนใหญ่มีหนี้สินสะสมทางการเกษตร 10,001 – 30,000 บาท รองลงมาคือ มี 30,001 บาทขึ้นไป

2.5.3 สภาพการดำรงชีวิต เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่เห็นว่าสภาพการดำรงชีวิตดีขึ้น โดยเห็นว่าดีขึ้น / ครอบคลุม / พบอุ่นขึ้นและมีปัญหาครอบครัวน้อยลง และ ดีขึ้น / เศรษฐกิจครอบครัวดีขึ้น รองลงมาคือไม่ดีขึ้นเลย สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อยส่วนใหญ่ เห็นว่ามีสภาพการดำรงชีวิตดีขึ้น / ครอบคลุมอุ่นขึ้นและมีปัญหาครอบครัวน้อยลง รองลงมาคือ ดีขึ้น / เศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น และ ดีขึ้น / มีความสัมพันธ์กับชุมชนในด้านดีเพิ่มขึ้น

2.5.4 ความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรเป็นอาชีพอื่น เกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ไม่มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรเป็นอาชีพอื่น รองลงมาคือต้องการเพราะต้นทุนในการทำเกษตรสูง สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อยส่วนใหญ่มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรไปเป็นอาชีพอื่นเพราะต้นทุนในการทำเกษตรสูง

3. ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีผลต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนกับเกษตรกรทั่วไปในเขตชลประทานลำนางรอง

3.1 ความสัมพันธ์ของพื้นที่ทางการเกษตรกับรายได้จากการเกษตร จำนวนพื้นที่ทางการเกษตรของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางลบกับรายได้จากการเกษตรอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าจำนวนพื้นที่ทางการเกษตรไม่มีความสัมพันธ์แบบทิศทางตรงกันข้ามกับรายได้จากการเกษตรจริง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อย จำนวนพื้นที่ทางการเกษตรมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้จากการเกษตรอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติหมายความว่าจำนวนพื้นที่ทางการเกษตรของเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อยไม่มีความสัมพันธ์แบบทิศทางเดียวกันกับรายได้จากการเกษตรจริง

3.2 ความสัมพันธ์ของพื้นที่ทางการเกษตรกับสภาพการดำรงชีวิตในปัจจุบัน จำนวนพื้นที่ทางการเกษตรของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับสภาพการดำรงชีวิตของเกษตรกร อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ไม่สามารถยอมรับได้ว่าเมื่อเกษตรกรมีพื้นที่ทางการเกษตรเพิ่มขึ้นจะทำให้สภาพการดำรงชีวิตดีขึ้นจริง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาเต็มปีลดจำนวนพื้นที่ทางการเกษตร ไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพการดำรงชีวิต

3.3 ความสัมพันธ์ของพื้นที่ทางการเกษตรกับหนี้สินสะสมทางการเกษตร จำนวนพื้นที่ทางการเกษตรของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางลบกับหนี้สินสะสมทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่า จำนวนพื้นที่ทางการเกษตรมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับหนี้สินสะสมทางการเกษตร จริงเมื่อจำนวนพื้นที่ทางการเกษตรเพิ่มขึ้นจะทำให้หนี้สินสะสมทางการเกษตรลดลง แต่ถ้ามีจำนวนพื้นที่ทางการเกษตรน้อยจะทำให้มีหนี้สินสะสมทางการเกษตรมาก

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาเต็มปีลดจำนวนพื้นที่ทางการเกษตร ไม่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินสะสมทางการเกษตร

3.4 ความสัมพันธ์ของต้นทุนทางการเกษตรกับรายได้จากการเกษตร เกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ของต้นทุนทางการเกษตรในทางบวกกับ รายได้จากการเกษตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่า ต้นทุนในการเกษตรมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับรายได้จากการเกษตรจริง เมื่อต้นทุนในการเกษตรเพิ่มขึ้น รายได้จากการเกษตร ก็จะเพิ่มขึ้นด้วยแต่เมื่อต้นทุนในการเกษตรลดลงก็จะทำให้รายได้จากการเกษตรลดลงด้วยเช่นกัน

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาเต็มปีลดจำนวนพื้นที่ทางการเกษตรมีความสัมพันธ์ของต้นทุนทางการเกษตรในทางบวกกับรายได้จากการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่าต้นทุนทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับรายได้จากการเกษตรในทิศทางเดียวกันจริง เมื่อต้นทุนทางการเกษตรเพิ่มขึ้น รายได้จากการเกษตรก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

3.5 ความสัมพันธ์ของต้นทุนทางการเกษตรกับหนี้สินสะสมทางการเกษตร ความสัมพันธ์ของต้นทุนทางการเกษตรของเกษตรกรทั่วไป มีความสัมพันธ์เป็นบวกกับ หนี้สินสะสมทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึงต้นทุนทางการเกษตรมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ หนี้สินสะสมทางการเกษตรจริง เมื่อต้นทุนทางการเกษตรสูงจะทำให้ หนี้สินสะสมทางการเกษตรสูงตามไปด้วย แต่ถ้าต้นทุนในการเกษตรลดลงจะทำให้หนี้สินสะสมทางการเกษตรลดลง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสลับปอຍ ด้ำนทุนทางการเกษตรมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับ การมีหนี้สินสะสมทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่า ด้ำนทุนทางการเกษตรมี ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ การมีหนี้สินสะสมทางการเกษตรจริง คือ เมื่อด้ำนทุนทาง การเกษตรเพิ่มขึ้นจะทำให้มีหนี้สินสะสมทางการเกษตรเพิ่มขึ้นด้วย และเมื่อด้ำนทุนทางการเกษตร ลดลงจะทำให้ มีหนี้สินสะสมทางการเกษตรลดลงด้วย

3.6 ความสัมพันธ์ของปริมาณน้ำที่ได้รับในฤดูกาลเพาะปลูกกับรายได้จากการ เกษตร ปริมาณน้ำที่ได้รับแต่ละฤดูกาลของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้จาก การเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึง สามารถยอมรับได้ว่าปริมาณน้ำที่ได้รับแต่ละฤดูมี ความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับรายได้จากการเกษตรจริง เมื่อปริมาณน้ำแต่ละฤดูที่ได้รับมี มากเพียงพอก็จะทำให้ รายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้น

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสลับปอຍ ความสัมพันธ์ของปริมาณน้ำที่ได้รับในแต่ละ ฤดูกาลเพาะปลูกมีความสัมพันธ์ทางลบกับ รายได้จากการเกษตรอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ไม่สามารถยอมรับได้ว่าปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับในแต่ละฤดูมีความสัมพันธ์ ทางลบกับรายได้จากการเกษตรจริง

3.7 ความสัมพันธ์ของปริมาณน้ำที่ได้รับเมื่อ 4 ปีซ้อนหลังกับการย้ายถิ่น เพื่อไปทำงานต่างถิ่นของสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร ปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับ 4 ปี ซ้อนหลังของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางลบกับการย้ายถิ่น ไปทำงานต่างถิ่นชั่วคราวของ สมาชิกในครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า สามารถยอมรับได้ว่าปริมาณน้ำที่ เกษตรกรได้รับ 4 ปีซ้อนหลังมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับการย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น ชั่วคราวของสมาชิกในครัวเรือนจริง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสลับปอຍ ปริมาณน้ำที่ได้รับ 4 ปีซ้อนหลังมีความสัมพันธ์ใน ทางลบกับการย้ายถิ่นชั่วคราวเพื่อไปทำงานต่างถิ่นของสมาชิกในครัวเรือน อย่างไม่มีนัยสำคัญทาง สถิติ แสดงว่าไม่สามารถยอมรับได้ว่า ปริมาณน้ำที่เกษตรกรกลุ่มทำนาสลับปอຍได้รับ 4 ปีซ้อนหลัง มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับการย้ายถิ่นชั่วคราวเพื่อไปทำงานต่างถิ่นของสมาชิกใน ครัวเรือนจริง

3.8 ความสัมพันธ์ของหลักเกณฑ์การปล่อยน้ำของโครงการกับรายได้จาก การเกษตรของเกษตรกร เกษตรกรทั่วไปหลักเกณฑ์ในการปล่อยน้ำของโครงการมีความสัมพันธ์ ทางบวกกับรายได้จากการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึงสามารถยอมรับได้ว่าหลักเกณฑ์ ในการปล่อยน้ำของโครงการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายได้จากการเกษตร

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอหลักเกณฑ์ในการปล่อยน้ำของโครงการมีความสัมพันธ์ในทางลบกับรายได้จากการเกษตร อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่าไม่สามารถยอมรับได้ว่าหลักเกณฑ์ในการปล่อยน้ำของโครงการมีความสัมพันธ์ในทางลบกับรายได้จากการเกษตรจริง

3.9 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจในการเพาะปลูกกับรายได้จากการเกษตรของเกษตรกร การตัดสินใจในการปลูกพืชแต่ละฤดูของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้จากการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่าเราสามารถยอมรับได้ว่าการตัดสินใจในการปลูกพืชแต่ละฤดูของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้จากการเกษตรจริง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอ การตัดสินใจในการปลูกพืชแต่ละฤดูของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้จากการเกษตรอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่าไม่สามารถยอมรับได้ว่าการตัดสินใจในการปลูกพืชแต่ละฤดูของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับรายได้จากการเกษตรจริง

3.10 ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในการชลประทานกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การมีส่วนร่วมในการชลประทานของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางลบกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าไม่สามารถยอมรับได้ว่าการมีส่วนร่วมในการชลประทานของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางลบกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานจริง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอ การมีส่วนร่วมในการชลประทานของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทางลบกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน ซึ่งไม่สามารถยอมรับได้ว่าการมีส่วนร่วมในการชลประทานของเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอมีความสัมพันธ์ในทางลบกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานจริง

3.11 ความสัมพันธ์ของการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าสามารถยอมรับได้ว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรทั่วไป มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานของเกษตรกรจริง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าไม่สามารถยอมรับได้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปอมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานของเกษตรกรจริง

3.12 ความสัมพันธ์ของการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำกับการเป็นสมาชิก

กลุ่มทางการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึงยอมรับได้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรทั่วไปมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรจริง

สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่นาสัมป่อยการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์ในทางลบกับการเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึงไม่สามารถยอมรับได้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรกลุ่มที่นาสัมป่อยมีความสัมพันธ์ในทางลบกับการเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรจริง

อภิปรายผล

จากการศึกษาการประเมินผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำชลประทานลำนางรอง : กรณีที่อำเภออำเภอ โนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้ทราบถึงผลกระทบของโครงการชลประทานต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตชลประทานลำนางรอง และความสัมพันธ์สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนกับเกษตรกรทั่วไปในเขตชลประทานลำนางรอง

ในการอภิปรายผลนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิเคราะห์มาอภิปรายใน 2 ลักษณะคือ อภิปรายถึงความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และอภิปรายถึงจุดเด่นจุดด้อยของการจัดการ โครงการชลประทานเพื่อนำไปสู่การเสนอแนะต่อไปดังนี้

1. ผลกระทบของโครงการชลประทานต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตชลประทานลำนางรอง

จากการศึกษาผลกระทบของการดำเนินการของโครงการชลประทานต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ในเขตโครงการชลประทานลำนางรองพบว่า มีผลที่เกิดขึ้นดังนี้

1.1 พื้นที่ทางการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการเกษตร ไม่มากนักเพราะเป็นพื้นที่ ฝ.ป.ก. ซึ่งทางรัฐ ได้จัดสรรให้เป็นที่ทำกิน แต่การใช้พื้นที่ทางการเกษตรนั้นสามารถใช้ได้ตลอดปี โดยสามารถเพาะปลูกพืชได้ปีละ 3 ครั้ง รุ่นที่ 1 ฤดูฝน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน ปลูกข้าวนาปี ครั้งที่ 2 ฤดูแล้งครั้งที่ 1 กลางเดือนพฤศจิกายน – กลางเดือนมีนาคม ปลูกมะเขือเทศ มะเขือ ถั่วฝักยาว และผักอื่น ๆ ครั้งที่ 3 ฤดูแล้งรุ่นที่ 2 เดือนเมษายน – พฤษภาคม ปลูกข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง พื้นที่ในการเกษตรนั้นสามารถแบ่งพืชที่ปลูกได้ 4 ประเภท คือพื้นที่ในการทำนา พื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูฝน พื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูฝน พื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้น

ฤดูแล้ง และ พื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูแล้ง ซึ่งตรงกับแนวคิดผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน ในเขตชลประทาน ซึ่ง อีวอยและดิทซ์ (Evoy & Ditz, 1977 : 14-15 ; อ้างถึงใน สรศักดิ์ วงศ์พูน. 2530 : 23) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้นมี 2 ลักษณะคือ โครงการพัฒนาอาจทำให้เกิด กิจกรรมหรือรูปแบบการใช้ที่ดินใหม่ขึ้นมาอย่างรวดเร็วแทนกิจกรรมที่มีอยู่เดิม หรือ โครงการพัฒนาอาจทำให้เกิดการขยายตัวของรูปแบบการใช้ที่ดินที่มีอยู่เดิมให้มากขึ้น ซึ่งตรงกับ การศึกษาผลกระทบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และสภาพเศรษฐกิจสังคมของโครงการชลประทานลำปาว (Land Use and Socio-Economic Changes under The Impact of Irrigation In The Lam Pao Project Area Thailand. 1978 : 106) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างเขื่อนลำปาว ในระยะ 10 ปี พบว่า พื้นที่ที่กว้างขวางเปล่านั้นลดลง เกษตรกรมีความต้องการเพิ่มผลผลิต โดยการเพิ่มปัจจัยการผลิตให้มากขึ้น รวมถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางการเกษตรมากขึ้นด้วย และสมชาย กุศลสมบัติ (2526 : 63) พบว่าพื้นที่ในเขตชลประทานมีโอกาสใช้วิธีการเกษตรกรรมแผนใหม่ ผลประโยชน์ที่ได้คือการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของพืชหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน โดยอาศัยพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูง และกรรมวิธีผลิตสมัยใหม่ และ โอกาสในการใช้ที่ดินได้ปีละ 2 ครั้ง เนื่องจากสามารถใช้น้ำได้ตลอดทั้งปี

1.2 ปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับในการทำการเกษตร ปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับมีความเพียงพอในการทำการเกษตรทุกปี และการกำหนดเวลาในการทำการเกษตรนั้นจะมีเวลาค่อนข้างแน่นอนเพราะ อาศัยน้ำจากชลประทาน โดยในฤดูฝนนั้น อ่างเก็บน้ำจะเก็บกักน้ำไว้ทำให้ไม่ท่วมไร่นาของเกษตรกร แต่เมื่อฝนทิ้งช่วงก็จะปล่อยน้ำเพื่อให้เกษตรกรได้ทำนา ในฤดูแล้งนั้น ถ้าเกษตรกรต้องการเพาะปลูกก็สามารถทำได้โดยการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกันเพื่อรวมเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ แล้วขอให้ทางโครงการปล่อยน้ำให้ พืชที่เกษตรกรปลูกนั้นก็จะเป็นพืชที่มีความเหมาะสมต่อปริมาณน้ำจากทางโครงการแต่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่โครงการในเรื่องชนิดของพืชที่ปลูก เพราะพืชที่เกษตรกรปลูกนั้นควรเป็นพืชชนิดที่โครงการแจ้งให้ทราบเพื่อให้มีผลผลิต และระยะเวลาในการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับน้ำในเขื่อน น้ำในเขื่อนมีปริมาณเพียงพอต่อการเพาะปลูกทุกฤดู แต่พืชที่เกษตรกรปลูกบางชนิดไม่เหมาะสมกับปริมาณน้ำที่ทางโครงการปล่อยให้ โครงการจึงจัดให้มีแปลงนาสาธิตการใช้น้ำ เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้การปลูกพืชที่เหมาะสมต่อปริมาณน้ำ และใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปล่อยน้ำของโครงการนั้นจะยึดความต้องการของเกษตรกรและปริมาณน้ำในเขื่อนเป็นสำคัญ ในด้านการบริหารจัดการ ทางโครงการได้จัดทำแผนการจัดการน้ำโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมด้วยการนำแผนไปปฏิบัติมีลักษณะยืดหยุ่นเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน

ทุกปีและนำผลการประเมินมาพัฒนางานทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีการประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อเป็นการแจ้งข่าวสารแก่เกษตรกรเป็นระยะ ๆ ซึ่งตรงกับกรมชลประทาน (2540 : 210) ได้ประเมินผลโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษากระเสียว จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเปรียบเทียบในเขตชลประทาน และนอกเขตชลประทาน พบว่า ผลด้านบวก ทำให้สามารถควบคุมปริมาณน้ำใช้ให้มีประสิทธิภาพทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตร ได้ตลอดปี มีน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค สำหรับชุมชน ผลด้านลบคือ การจัดสรรน้ำไม่ครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรม และการปนเปื้อนของสารเคมี ยาปราบศัตรูพืชลงสู่่างน้ำทำให้คุณภาพของน้ำไม่เหมาะสม การศึกษาของ ทักษิณีย์ ศิริวรรณ (2522 : 72) ได้ศึกษาถึงเรื่องผลกระทบของการใช้น้ำชลประทานที่มีต่อการยอมรับเทคโนโลยีแผนใหม่ของเกษตรกร ในเขตโครงการชลประทานพิจนุโลก พบว่า ระบบชลประทาน นอกจากจะทำให้เกษตรกรสามารถทำนาปรังหรือปลูกพืชหมุนเวียนได้แล้ว ยังเป็นการช่วยลดความเสียหายอันเกิดจากน้ำท่วมได้อีกด้วย

1.3 การจัดการน้ำของเกษตรกร เกษตรกรยังคงเพาะปลูกตามความถนัดของตนเอง เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาที่หันเพาะปลูกตามความต้องการของตลาดและยึดความเหมาะสมของปริมาณน้ำที่ทางโครงการแจ้งให้ทราบ เพื่อให้สามารถหมุนเวียนการใช้น้ำที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทางโครงการก็ได้จัดให้มีแปลงนาสาธิตบริเวณไร่นาเพื่อสาธิตการใช้น้ำในการปลูกพืช เป็นการให้ความรู้แก่เกษตรกร ซึ่งตรงกับการศึกษาของ วิคแฮม (Wickham, 1974 : 23 ; อ้างถึงใน จิรชน ศรีสวัสดิ์, 2534 : 12) เกี่ยวกับการชลประทานว่า การชลประทาน ไม่เพียงเป็นตัวกำหนดว่าที่ดินที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตรจะถูกใช้ประโยชน์เพียงใด แต่จะมีอิทธิพลต่อการยอมรับวิธีการผลิตชนิดใหม่ และจากการศึกษาของ สมชาย กุศลวนสมบัติ (2526 : 63) ก็พบว่า พื้นที่ในเขตโครงการมีโอกาสจะใช้วิธีการเกษตรกรรมแผนใหม่ได้ ผลประโยชน์ที่เกษตรกรมีโอกาสจะได้รับ ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของพืชหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน โดยอาศัยพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูงและกรรมวิธีผลิตสมัยใหม่ วิบูลย์ บุญชูชโรกุล (2526 : 258) ศึกษารูปแบบการใช้น้ำที่ดินพบว่า ลักษณะของการใช้น้ำที่ดินก่อนที่จะมีโครงการนั้น เกษตรกรมักจะปลูกพืชปีละครั้ง โดยเริ่มต้นเมื่อมีฝนตกลงมาจนทำให้ดินชุ่มน้ำพอที่จะไถพรวนดินได้ ไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน แต่เมื่อมีโครงการชลประทานขึ้นจำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้มีกำหนดเวลาที่แน่นอนตามความเหมาะสม แต่มักปรากฏเสมอว่าเกษตรกรยังไม่ยอมเปลี่ยนแปลงการปลูกพืชถึงแม้ว่าจะมีโครงการชลประทานแล้วก็ตาม ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการจึงต่ำกว่าเป้าหมายที่คาดคะเนไว้

1.4 การมีส่วนร่วมในโครงการชลประทานของเกษตรกร นอกจากเกษตรกรจะรวมกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว เกษตรกรยังมีหน้าที่ในการดูแลบำรุงดูแลของ และเกษตรกรบางส่วน(ร้อยละ 28.5) มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้น้ำของโครงการ

ทประทานด้วย ซึ่งจากการศึกษาของสินธุ์ สุโรบล (2527 : 223,228) เรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมของการพัฒนาที่คั่นและแหล่งน้ำในโครงการพัฒนาสูบน้ำแม่แจ่ม : กรณีศึกษา ตำบลก่างเต็ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบว่า เกษตรกรในโครงการมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ ในการพัฒนาชุมชนของตนเป็นอย่างดี เกษตรกรส่วนใหญ่ยอมรับและปฏิบัติตามคำแนะนำทางการเกษตรแผนใหม่จาก โครงการและจากการศึกษาของนักวิจัยทางสังคมศาสตร์รุ่นที่ 15 ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2522 : 57) ได้ศึกษาถึง ผลสะท้อนทางสังคมของชลประทานต่อ เกษตรกรในเขตใช้น้ำ พบว่า โครงการชลประทานมีผลกระทบในด้านที่ให้คุณค่าต่อเกษตรกรในเขต ใช้น้ำทั้งในด้านความเป็นอยู่ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเข้า ไปมีส่วนร่วมในระบบชลประทาน

1.5 เศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่า รายได้ของเกษตรกรเป็นรายได้ที่มาจาก การเกษตร มากที่สุด ส่วนใหญ่จะมีรายได้อยู่ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 60.1 ส่วนรายได้ ถิ่นนอกเหนือจากการเกษตรจะมีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท/ปี คิดเป็น ร้อยละ 44.9 และ ค่ำกว่า 10,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 38.9 รายจ่ายด้านการเกษตรอยู่ระหว่าง 10,000 – 20,000 บาท/ ปี ร้อยละ 42.9 และ ค่ำกว่า 10,000 บาท/ปี ร้อยละ 41.7 ค่าใช้จ่ายอื่นนอกเหนือจากการเกษตรนั้น อยู่ที 10,000 บาท/ปี ร้อยละ 31.6 และ อยู่ในช่วง 10,000 – 20,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 26.5 ซึ่ง จากการสอบถามพบว่าเกษตรกรมีความพอใจในรายได้ที่ได้รับ เกษตรกรมีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,000 30,000 บาท มากที่สุด หนี้สินที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกู้มาเพื่อลงทุนทางการเกษตร ซึ่ง เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาต้นทุนในการผลิตสูง แหล่งเงินกู้ของเกษตรกรส่วนใหญ่คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ กองทุนหมู่บ้าน จากการศึกษาของ การร่วมมือ ทางเศรษฐกิจและสังคมของเอเชียแปซิฟิก (Economic and Social Commission For Asia and the Pacific, 1980 : 112-115 ; อ้างถึงใน นิสิต สมบัติ. 2534 : 23) ได้เสนอรายงานการศึกษาที่โครงการชลประทาน มูตา (The Muda Irrigation Project) ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเศรษฐกิจการ เกษตรพบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการเกษตรเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการขยายพื้นที่ในการเพาะปลูก ทำให้รายได้สิทธิทางเกษตรจาก 892 ดอลลาร์ ในปี พ.ศ. 2511 ซึ่งเป็นช่วงก่อนดำเนินโครงการ ได้เพิ่มเป็น 3,523 ดอลลาร์ (70,460 บาท) ในปี พ.ศ. 2518 นอกจากนี้ยังมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นทำให้ เกษตรกรมีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งตรงกับการศึกษาของ มิทกดี แสงสีลา (2529 : 69) ทำการศึกษาถึงผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจสังคมจากโครงการชลประทานห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี พบว่า โครงการชลประทานมีผลทำให้เกษตรกรในเขตโครงการมีรายได้ทางการ เกษตรสูงขึ้น และส่งผลให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น กล่าวคือรายได้สุทธิของเกษตรกรในเขต โครงการชลประทาน โดยเฉลี่ย 5,630 บาท มากกว่านอกเขตชลประทานซึ่งมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 4,770 บาท และจากการศึกษาของ วุฒิชัย มิ่งมิตร (2540 : 82) ศึกษาเรื่องสภาพสังคม เศรษฐกิจและ

ผลผลิตของเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานและนอกเขตชลประทานในจังหวัดขอนแก่น พบว่า รายได้ในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรของเกษตรกรในเขตชลประทานสูงกว่าเกษตรกรนอกเขตชลประทาน แต่จำนวนหนี้สินของเกษตรกรในเขตชลประทานสูงกว่าเกษตรกรในเขตชลประทาน และขัดแย้งกับการศึกษาของ สุทธิจิตต์ จินตยานนท์ (2525 : 83) ที่ทำการศึกษารื่อง การศึกษาผลกระทบโครงการชลประทานน้ำอุบล จังหวัดสกลนคร ที่พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตทางการเกษตรต่ำกว่าก่อนมีโครงการ และประสบกับภาวะขาดทุนในการผลิตสูง เนื่องจากปัจจัยการผลิตมีราคาสูง แต่ผลผลิตมีราคาต่ำ

1.6 การตั้งถิ่นฐาน ได้มีเกษตรกรอพยพเข้ามาอยู่บริเวณอำเภอโนนดินแดงครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2514 โดยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน เป็นกลุ่มชุมชน เมื่อกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เรื่องอำนาจในประเทศไทย มีเกษตรกรจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายต่อมารัฐบาลจึงใช้นโยบายเมืองล้อมป่า มีการถากถางป่าให้โล่ง ทำถนนนำความเจริญเข้าไป สร้างเขื่อนกักเก็บน้ำขึ้น และแจกพื้นที่ทำกินแก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรจากจังหวัดอื่น ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน เกษตรกรส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอยู่ 9 - 14 ปี และต่ำที่สุดคือ ต่ำกว่า 3 ปี ซึ่งมีถึงร้อยละ 4.4 แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันก็ยังมีผู้เดินทางย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ เข้ามารับจ้างทำไร่ และเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนการย้ายถิ่นเพื่อไปประกอบอาชีพนอกท้องถิ่นของสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรนั้น ส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกในครัวเรียนย้ายไปทำงานที่อื่น สมาชิกที่ย้ายไปทำงานต่างถิ่นส่วนใหญ่เป็นวัยหนุ่มสาวไปทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ ฯ ระยอง ชลบุรี เป็นต้น และสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ของเกษตรกร ไม่มีผู้ใดย้ายถิ่นถาวรเพื่อไปอยู่ที่อื่น ซึ่งตรงกับการศึกษาของ มีศักดิ์ แสงศิลา (2528 : 174-175) ทำการศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจสังคมทุกโครงการชลประทานห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ในเขตโครงการชลประทานนั้นมีการย้ายถิ่นเข้ามาสูงกว่านอกเขตชลประทานและย้ายถิ่นออกน้อยกว่านอกเขตชลประทาน ดารณี สุคันธีรัตน์ (2529 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานห้วยเสนาง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ : เปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรกลุ่มผู้ได้รับน้ำชลประทานกับเกษตรกรที่ไม่ได้รับน้ำพบว่า เกษตรกรที่ได้รับน้ำจากชลประทานในระยะเวลา 5 ปีหลังจากเสร็จโครงการมีการย้ายถิ่นออกจากชุมชน มีภาวะความเจ็บป่วย และภาวะด้านโภชนาการน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับน้ำชลประทาน

1.7 การรวมกลุ่มเป็นองค์กรเพื่อพัฒนาชุมชน ในชุมชนของเกษตรกรนั้นมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันและร่วมรักษาผลประโยชน์ของตนเองแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือกลุ่มทางการเกษตรและกลุ่มทางสังคม กลุ่มทางการเกษตรนั้น มีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกถึงร้อยละ 91.2 โดยเป็นสมาชิก 3 กลุ่มขึ้นไป ถึงร้อยละ 32.1 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาอาชีพ

ของตนเองเป็นอย่างดี ส่วนกลุ่มทางสังคมมีเกษตรกรสมัครเป็นสมาชิกร้อยละ 71.2 ซึ่งถือว่ายู่ในเกณฑ์ดี ปงบอกได้ว่าเกษตรกรมีความร่วมมือกันทางสังคมดี ซึ่งตรงกับการศึกษาของ คาร์นิ สุกันธรัต (2529 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขต โครงการชลประทานห้วยเสนาง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ : เปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรกลุ่มผู้ได้รับน้ำชลประทานกับเกษตรกรที่ไม่ได้รับน้ำพบว่า การเปลี่ยนแปลงในทางสังคมนั้นเกษตรกรกลุ่มผู้ได้รับน้ำชลประทานนั้นมีสภาพทางสังคมดีกว่าเกษตรกรกลุ่มไม่ได้รับน้ำ และพบว่าเกษตรกรกลุ่มที่ได้รับน้ำเป็นสมาชิกองค์การทางการเกษตรทุกคน ทำให้มีการร่วมมือกันพัฒนาชุมชนมากขึ้น

1.8 สภาพการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่ามีความพึงพอใจกับสภาพการดำรงชีวิตของตน และเห็นว่าความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ หรือสังคม โครงการชลประทานทำให้พวกเขามีรายได้เพิ่มขึ้นครอบครัวอบอุ่นเพราะคนในครอบครัวไม่ได้ย้ายไปทำงานที่อื่น แต่ก็ยังมีบางส่วนที่เห็นว่าสภาพการดำรงชีวิตไม่ดีขึ้น เนื่องจากต้นทุนทางการเกษตรสูง ราคาผลผลิตต่ำ เกษตรกรร้อยละ 55.8 มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพของตนเองไปทำอย่างอื่น เพราะอาชีพเกษตรกรมีรายได้น้อย มีความคิดว่าอาชีพคนแฉงอาชีพที่ค้าค้อย ทำให้ไม่ภาคภูมิใจ และเกษตรกรบางส่วนเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมโดยไม่มีทางเลือกอื่น จึงไม่สนใจที่จะสืบต่ออาชีพ ส่วนปัญหาในเรื่องน้ำนั้นเกษตรกรเห็นว่าเป็นปัญหาเพียงร้อยละ 1.5 เท่านั้น ซึ่งตรงกับการศึกษาของ ทรงคุณ จันทขร (2528 : 91) ทำการวิจัยเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จากโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า : กรณีศึกษาจังหวัดมหาสารคาม พบว่า โครงการมีผลทำให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพเพิ่ม ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารการกินในครัวเรือน จากสัตว์ธรรมชาติที่อาศัยการขยายพันธุ์โดยน้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา รวมทั้งอาหารสัตว์ เช่น หญ้า เป็นต้น และเนเวศกิจการพัฒนาสังคมของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 25) ได้อธิบายถึงการพัฒนารัฐว่า คือการพัฒนาองค์การทางสังคมและสถาบันทางสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นจะต้องยกสถานะภาพของผู้ที่อยู่ในวงการเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเกษตรกรจะต้องมีการพัฒนาให้สูงขึ้นไม่ให้ใครมาดูถูก ดูแคลนว่าค้าค้อย ควรจะมีการปรับค่านิยมให้เกษตรกรมีค่านิยมในอาชีพของตนเอง ให้เห็นว่ามีเกียรติในสังคม และเห็นว่าอาชีพของตนสามารถทำให้สูงขึ้นได้ มีการพัฒนาในด้านสินค้า สหกรณ์ ตลาด การชลประทาน เส้นทางคมนาคม จำนวนที่ดิน งานอุตสาหกรรม ขนาดย่อมหรือในครัวเรือน และควรมีการศึกษาทำวิจัยเกี่ยวกับวิชาชีพรูปแบบต่าง ๆ

1.9 การรวมกลุ่มของเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมป่อย เป็นการรวมตัวกันของเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลสัมป่อย ได้จดทะเบียนเป็นองค์การบุคคลเมื่อปี พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อรวมกันซื้อวัสดุ-อุปกรณ์ในการเกษตร เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง เป็นต้น และรวมกันขายผลผลิต เพื่อต่อรองราคาให้ได้ราคาดี ทางกลุ่มมีการเลือก

ประธานและคณะกรรมการในการบริหารจัดการ มีการทำแผนปฏิบัติการประจำปีและสรุปผลงานประจำปีเพื่อเสนอต่อสมาชิกและทางราชการและขอสนับสนุนในงบประมาณต่อไป แต่การดำเนินงานของกลุ่มยังเป็นการรวมตัวแบบหลวม ๆ การปฏิบัติงานยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร เช่น การรวมกลุ่มเพื่อซื้อปุ๋ยที่ประสบปัญหาสมาชิกบางคนยังไม่จ่ายเงิน หรือการขายผลผลิตยังเป็นแบบต่างคนต่างขายกันอยู่ ซึ่งตรงกับการศึกษาของ มีศักดิ์ แสงศิลา (2528 : 174-175) ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจสังคม จากโครงการชลประทานห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ใด้ค้นสังคมนั้นเกษตรกรในเขตโครงการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร ในชุมชนมากกว่าเกษตรกรนอกเขตชลประทาน บัญชร แก้วเที่ยงและคณะ (2543 : 50-52) ได้ศึกษาพบว่า องค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาในการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชาวบ้านคือ การมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีศักยภาพในองค์กรตั้งองค์กร ศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กร ศักยภาพในการระดมทุน ศักยภาพในการต่อรองทางการเมือง และศักยภาพของผู้นำ และตรงกับการศึกษาของ สุทธิจิตต์ จินตยานนท์ (2525 : 281) ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาผลกระทบโครงการชลประทานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเพราะเกษตรกรที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มมากนัก เกษตรกรยังไม่ตระตัวหรือสนใจในการดำเนินงานของกลุ่มด้วยตนเอง และปัญหาการขาดประชุม และตรงกับการศึกษาของ ฟิลลิปส์ (Phillips ; อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2528 : 11) อธิบายว่า การที่คนไทยไม่นิยมรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการเป็นเพราะคนไทยมีนิสัยชอบทำอะไรตามความสบายและไม่ชอบผูกมัดตัวเองไว้กับระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวที่ว่า “ทำอะไรได้ ตามใจคือไทยแท้”

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนกับเกษตรกรทั่วไปในเขตโครงการชลประทานนางรอง

จากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมพันธ์กับเกษตรกรทั่วไปที่อยู่ในเขตชลประทานนางรองผลการศึกษามีดังนี้

2.1 ด้านเศรษฐกิจ

การถือครองพื้นที่ในการทำเกษตร เกษตรกรกลุ่มทำนาสัมพันธ์มีพื้นที่ในการทำเกษตรมากกว่าเกษตรกรทั่วไป แต่การใช้ประโยชน์จากพื้นที่มีลักษณะคล้ายกันคือ มีการปลูกพืชได้ 3 ครั้ง/ปี มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ด้วยการปลูกพืช 5 ประเภทเช่นกัน ที่ต่างกันคือกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมพันธ์จะมีพื้นที่ในการทำนามากกว่าเกษตรกรทั่วไป ในด้านกระบวนการจัดการ เกษตรกรทั่วไปมีการปลูกพืชตามความถนัดของตนเองเป็นส่วนใหญ่ แต่กลุ่มเกษตรกรทำนาสัมพันธ์จะปลูกโดยยึดเอาความต้องการของตลาดและปริมาณน้ำเป็นเกณฑ์ทำให้การจัดการของกลุ่มเกษตรกรทำนา

สัมปLOYคิดว่า การมีส่วนร่วมในโครงการชลประทานของทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกันคือช่วยดูแลและบำรุงคูคลองมากที่สุดรองลงมาคือการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในของโครงการ การเป็นสมาชิกกลุ่มใช้น้ำนั้นทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกัน การเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการใช้น้ำเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOYจะมีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้งเพียงคำตอบเดียว แต่เกษตรกรทั่วไปนั้นยังมีสมาชิกไม่เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง หรือไม่เข้าร่วมประชุมเลย ซึ่งบ่งบอกถึงความเอาใจใส่ในการประกอบอาชีพ

ในด้านรายได้เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีรายได้อยู่ในช่วง 10,001 - 30,000 บาท/ปี มากที่สุดเช่นกัน แต่จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้อยู่ระหว่าง 30,001 - 50,000 บาท/ปี นั้น เกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOYมีจำนวนร้อยละสูงกว่าเกษตรกรทั่วไป ด้านหนี้สินนั้น เกษตรกรทั่วไปมีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,001 - 30,000 บาท มากที่สุด แต่เกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOYมีหนี้สินอยู่ในช่วง 30,001 บาทขึ้นไปมากที่สุด ผลจากการศึกษาตรงกับการศึกษาของ พิศศักดิ์ นนทะเปารยะ (2528) ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มคือ มีความแตกต่างกันด้านฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์กับผู้มิใช่สมาชิกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสมาชิกมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นในอัตราสูงกว่าผู้มิใช่สมาชิกอย่างเป็นที่น่านึงเกต

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อหาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรทั่วไปกับกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมปLOY ด้านเศรษฐกิจพบว่า พื้นที่ทางการเกษตร ต้นทุนทางการเกษตร การจัดการน้ำของเกษตรกร เกษตในการปล่อยน้ำของโครงการ และปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับมีความสัมพันธ์ด้านบวกกับรายได้ของเกษตรกรทั่วไป หมายถึงตัวแปรที่กล่าวมามีแนวโน้มปริมาณที่มากพอจะทำให้เศรษฐกิจของเกษตรกรทั่วไปดีขึ้น ในส่วนของเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOY มีเพียงตัวแปรเดียวที่ทำให้รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นคือ ต้นทุนทางการเกษตรเมื่อต้นทุนทางการเกษตรเพิ่มขึ้นจะทำให้รายได้ของกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมปLOYเพิ่มขึ้นด้วย ผลจากการศึกษาตรงกับการศึกษาของ พิศศักดิ์ นนทะเปารยะ (2528) ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มคือ มีความแตกต่างกันด้านฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์กับผู้ มิใช่สมาชิกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสมาชิกมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นในอัตราสูงกว่าผู้มิใช่สมาชิกอย่างเป็นที่น่านึงเกต และการศึกษาของ รัชณี คูโนปการ (2519) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาในจังหวัดนครปฐม พบว่า ปัญหาหลักก็คือการขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร

2.2 ด้านสังคม

การตั้งถิ่นฐานของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด ในการย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นนั้นเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มไม่มีสมาชิกในครอบครัวย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นมากที่สุด และเกษตรกรกลุ่มทำนาไม่มีสมาชิกในครัวเรือนย้ายไปทำงานต่างถิ่นชั่วคราวหรือถาวรเลย การรวมกลุ่มทางสังคมนั้นสรุปได้ว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันคือ เกษตรกรทั่วไปจะมีการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทั้งทางการเกษตรและทางสังคมน้อยกว่าเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOY ในด้านสภาพการดำรงชีวิต เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีความคิดเห็นไม่ต่างกัน โดยเห็นว่าโครงการชลประทานทำให้สภาพการดำรงชีวิตดีขึ้น ครอบครัวอบอุ่นขึ้นเพราะไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น เศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นเพราะสามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี และความสัมพันธ์กับชุมชนดีขึ้น เพราะต้องมีการรวมกลุ่มผลประโยชน์ในการใช้น้ำและกลุ่มอื่นๆ ส่วนความต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพตนเองนั้นเกษตรกรทั่วไปไม่มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพมากที่สุด แต่กลุ่มเกษตรกรทำนาสัมปLOYมีความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรไปทำอย่างอื่นมากที่สุดเนื่องจากต้นทุนทางการเกษตรในปัจจุบันสูง และเห็นว่าเห็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติ

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อหาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรทั่วไปกับกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมปLOY ด้านสังคมพบว่าพื้นที่ทางการเกษตรเพิ่มทำให้สภาพชีวิตของเกษตรกรทั่วไปดีขึ้น การได้รับปริมาณน้ำที่เพียงพอทำให้การย้ายถิ่นของเกษตรกรทั่วไปลดลง ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานมากทำให้เกษตรกรทั่วไปเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมากขึ้น และการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรทั่วไปเป็นตัวเชื่อมนำไปสู่การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ส่วนเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOYนั้นตัวแปรที่กล่าวมามีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติจึงไม่สามารถยอมรับได้

ผลจากการศึกษาตรงกับ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2514 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากสหกรณ์ : ศึกษาจากสหกรณ์การเกษตรเมืองฉะเชิงเทรา จำกัด พบว่า สหกรณ์ได้นำความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมาสู่สมาชิกอย่างน่าพอใจ การที่สมาชิกสามารถกู้เงินได้ในอัตราดอกเบี้ยถูกกว่าท้องตลาดทำให้เศรษฐกิจของสมาชิกดีขึ้นกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก การจัดการอบรมทางการเกษตรทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังมีอุปสรรคคือ จำนวนเงินกู้ไม่เพียงพอ ความไม่แน่นอนของการจำหน่ายและราคาพืชผลที่ผลิตได้ ซึ่งยังขาดการแก้ไขจากส่วนกลาง

ในด้านสังคม พบว่าสมาชิกมีความคิดอ่าน โลกทัศน์และรสนิยมโดยทั่วไปแตกต่างไปจากผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก แตกต่างกันบ้างในเรื่องการลงทุนประเภทอาชีพ มีความเชื่อด้านความขยันขันแข็งมากกว่าไร้ครชะตา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้และการพัฒนา

1.1 พื้นที่ทางการเกษตร สามารถใช้ในการเพาะปลูกได้ตลอดปี โดยสามารถเพาะปลูกพืชได้ปีละ 3 ครั้ง แบ่งได้เป็น รุ่นที่ 1 ฤดูฝน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน ปลูกข้าวมาปี ครั้งที่ 2 ฤดูแล้งครั้งที่ 1 อย่างเดือนพฤศจิกายน กลางเดือนมีนาคม ปลูกมะเขือเทศ มะเขือ ถั่วฝักยาว และผักอื่น ๆ ครั้งที่ 3 ฤดูแล้งรุ่นที่ 2 เดือนเมษายน – พฤษภาคม ปลูกข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง พื้นที่ในการเกษตรนั้นสามารถแบ่งพืชที่ปลูกได้ 4 ประเภท คือพื้นที่ในการทำนา พื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้นฤดูฝน พื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูฝน พื้นที่ในการปลูกพืชไร่อายุสั้น ฤดูแล้ง และ พื้นที่ในการปลูกพืชผักฤดูแล้ง

1.2 ปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับในการทำการเกษตร ปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับมีความเพียงพอในการทำการเกษตรทุกปี และการกำหนดเวลาในการทำการเกษตรนั้นจะมีเวลาค่อนข้างแน่นอนเพราะ อาศัยน้ำจากชลประทาน โดยในฤดูฝนนั้น อ่างเก็บน้ำจะเก็บกักน้ำไว้ ทำให้ไม่ท่วมไร่นาของเกษตรกร แต่เมื่อฝนทิ้งช่วงก็จะปล่อยน้ำเพื่อให้เกษตรกรได้ทำนา ในฤดูแล้งนั้นถ้าเกษตรกรต้องการเพาะปลูกก็สามารถทำได้โดยการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกันเพื่อรวมเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ แล้วขอให้ทางโครงการปล่อยน้ำให้ พืชที่เกษตรกรปลูกนั้นก็จะเป็นพืชที่มีความเหมาะสมต่อปริมาณน้ำจากทางโครงการ และในการปล่อยน้ำของโครงการนั้นจะยึดความต้องการของเกษตรกรและปริมาณน้ำในเขื่อนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์สูงสุดทางโครงการได้จัดให้มีแปลงสาธิตการใช้น้ำขึ้นเพื่อให้การใช้น้ำที่ดินเป็นไปตามแผนที่วางไว้และจะมีการประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อเป็นการแจ้งข่าวสารแก่เกษตรกรเป็นระยะ ๆ

1.3 การจัดการน้ำของเกษตรกร เกษตรกรยังคงเพาะปลูกตามความถนัดของตนเองเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือเพาะปลูกตามความต้องการของตลาดและยึดความเหมาะสมของปริมาณน้ำที่ทางโครงการแจ้งให้ทราบ เพื่อให้สามารถหมุนเวียนการใช้น้ำที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทางโครงการก็ได้จัดให้มีแปลงสาธิตบริเวณใช้เขื่อนเพื่อสาธิตการใช้น้ำในการปลูกพืชเป็นการให้ความรู้แก่เกษตรกร

1.4 การมีส่วนร่วมในโครงการชลประทานของเกษตรกร นอกจากเกษตรกรจะรวมกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว เกษตรกรยังมีหน้าที่ในการดูแลบำรุงดูแลคลอง และเกษตรกรบางส่วน (ร้อยละ 28.5) มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้น้ำของโครงการชลประทานด้วย

1.5 เศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่ารายได้ของเกษตรกรเป็นรายได้ที่มาจากทางการเกษตรมากที่สุด ส่วนใหญ่จะมีรายได้อยู่ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 60.1 ส่วนรายได้

อื่นนอกเหนือจากการเกษตรจะมีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท/ปี คิดเป็น ร้อยละ 44.9 และต่ำกว่า 10,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 38.9 รายจ่ายด้านการเกษตรอยู่ระหว่าง 10,000 – 20,000 บาท/ปี ร้อยละ 42.9 และ ต่ำกว่า 10,000 บาท/ปี ร้อยละ 41.7 ค่าใช้จ่ายอื่นนอกเหนือจากการเกษตรนั้นอยู่ที่ 10,000 บาท/ปี ร้อยละ 31.6 และ อยู่ในช่วง 10,000 – 20,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 26.5 ซึ่งจากการสอบถามพบว่าเกษตรกรมีความพอใจในรายได้ที่ได้รับ เกษตรกรมีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท มากที่สุด หนี้สินที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกู้ยืมเพื่อลงทุนทางการเกษตร ซึ่งเกษตรกรต้องประสบกับปัญหาด้านทุนในการผลิตสูง แหล่งเงินทุนของเกษตรกรส่วนใหญ่คือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ กองทุนหมู่บ้าน

1.6 การตั้งถิ่นฐาน ได้มีเกษตรกรอพยพเข้ามาอยู่บริเวณอำเภอโมนดินแดงครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2514 โดยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน เป็นกลุ่มชุมชน เมื่อกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เรืองอำนาจในประเทศไทย มีเกษตรกรจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ก่อการร้าย ต่อมารัฐบาลจึงใช้นโยบายเมืองล้อมป่า มีการลาดวางป่าให้โถง ทำถนนนำความเจริญเข้าไป สร้างเขื่อนกักเก็บน้ำขึ้น และแจกพื้นที่ทำกินแก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรจากจังหวัดอื่น ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน เกษตรกรส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอยู่ 9 – 14 ปี และค่าที่สุดคือ ต่ำกว่า 3 ปี ซึ่งมีถึงร้อยละ 4.4 แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันก็ยังมีผู้เดินทางย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ เข้ามารับจ้างทำไร่ และเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนการย้ายถิ่นเพื่อไปประกอบอาชีพนอกท้องถิ่นนั้นของสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรนั้นส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนย้ายไปทำงานที่อื่น สมาชิกที่ย้ายไปทำงานต่างถิ่นส่วนใหญ่เป็นวัยหนุ่มสาวไปทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ ฯ ระยอง ชลบุรี เป็นต้น และสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ของเกษตรกร ไม่มีผู้ใดย้ายถิ่นถาวรเพื่อไปอยู่ที่อื่น

1.7 การรวมกลุ่มเป็นองค์กรเพื่อพัฒนาชุมชน ในชุมชนของเกษตรกรนั้นมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันและร่วมรักษาผลประโยชน์ของตนเองแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือกลุ่มทางการเกษตรและกลุ่มทางสังคม กลุ่มทางการเกษตรนั้น มีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกถึงร้อยละ 91.2 โดยเป็นสมาชิก 3 กลุ่มขึ้นไปถึงร้อยละ 32.1 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาอาชีพของตนเองเป็นอย่างดี ส่วนกลุ่มทางสังคมมีเกษตรกรสมัครเป็นสมาชิกร้อยละ 71.2

1.8 สภาพการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่ามีความพึงพอใจกับสภาพการดำรงชีวิตของตน และเห็นว่าความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ หรือสังคม การชลประทานทำให้พวกเขามีรายได้เพิ่มขึ้นครอบครัวอบอุ่นเพราะคนในครอบครัวไม่ได้ย้ายไปทำงานที่อื่น แต่ก็ยังมีบางส่วนที่เห็นว่าสภาพการดำรงชีวิตไม่ดีขึ้น เนื่องจากต้นทุนทางการเกษตรสูงราคาผลผลิตต่ำ เกษตรกรร้อยละ 55.8 มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพของตนเองไปทำอย่างอื่น เพราะอาชีพเกษตรกรรมมีรายได้น้อย มีความคิดว่าเขาพัฒนาตนเองอาชีพที่ค้าขาย ทำให้ไม่ภาคภูมิใจ และ

เกษตรกรบางส่วนเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมโดยไม่มีทางเลือกอื่น จึงไม่สนใจที่จะสืบต่ออาชีพ ส่วนปัญหาในเรื่องน้ำนั้นเกษตรกรเห็นว่าเป็นปัญหาเพียงร้อยละ 1.5 เท่านั้น

1.9 การรวมกลุ่มของเกษตรกรกลุ่มทำนาสับป้อย เป็นการรวมตัวกันของเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลสับป้อย ได้จดทะเบียนเป็นองค์การบุคคลเมื่อปี พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อร่วมกันซื้อวัสดุ-อุปกรณ์ในการเกษตร เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง เป็นต้น และร่วมกันขายผลผลิต เพื่อต่อรองราคาให้ได้ราคาดี ทางกลุ่มมีการเลือกประธานและคณะกรรมการในการบริหารจัดการ มีการทำแผนปฏิบัติการประจำปีและสรุปผลงานประจำปีเพื่อเสนอต่อสมาชิกและทางราชการ และขอสนับสนุนในสิ่งงบประมาณต่อไป แต่การดำเนินงานของกลุ่มยังเป็นการรวมตัวแบบหลวม ๆ การปฏิบัติงานยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร เช่น การรวมกลุ่มเพื่อซื้อปุ๋ยก็ประสบปัญหาสมาชิกบางคนยังไม่จ่ายเงิน หรือการขายผลผลิตยังเป็นแบบต่างคนต่างขายกันอยู่

1.10 ความสัมพันธ์ของสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ทั่วไปกับเกษตรกรกลุ่มทำนาสับป้อย การถือครองพื้นที่ในการทำการเกษตร เกษตรกรกลุ่มทำนาสับป้อยมีพื้นที่ในการทำการเกษตรมากกว่าเกษตรกรทั่วไป แต่การใช้ประโยชน์จากพื้นที่มีลักษณะคล้ายกันคือ มีการปลูกพืชได้ 3 ครั้ง/ปี มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ด้วยการปลูกพืช 5 ประเภทเช่นกัน ที่ต่างกันคือกลุ่มเกษตรกรทำนาสับป้อยจะมีพื้นที่ในการทำนามากกว่าเกษตรกรทั่วไป ในด้านกระบวนการจัดการ เกษตรกรทั่วไปมีการปลูกพืชตามความถนัดของตนเองเป็นส่วนใหญ่ แต่กลุ่มเกษตรกรทำนาสับป้อยจะทำการปลูกโดยยึดเอาความดีของการตลาดและปริมาณน้ำเป็นเกณฑ์ทำให้การจัดการของกลุ่มเกษตรกรทำนาสับป้อยดีกว่า การมีส่วนร่วมใน โครงการชลประทานของทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกันคือช่วยดูแลและบำรุงดูแลลงมากที่สุดรองลงมาคือการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในของโครงการ การเป็นสมาชิกกลุ่มใช้น้ำนั้นทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกัน การเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการใช้น้ำเกษตรกรกลุ่มทำนาสับป้อยส่วนใหญ่จะมีการเข้าร่วมประชุมทุก แต่เกษตรกรทั่วไปนั้นยังมีสมาชิกไม่เข้าร่วมประชุม หรือไม่เข้าร่วมประชุมเลย ซึ่งบ่งบอกถึงความเอาใจใส่ในการประกอบอาชีพ

ในด้านรายได้เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีรายได้อยู่ในช่วง 10,001 – 30,000 บาท/ปี มากที่สุดเช่นกัน แต่จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้อยู่ระหว่าง 30,001 – 50,000 บาท/ปี นั้น เกษตรกรกลุ่มทำนาสับป้อยมีจำนวนร้อยละสูงกว่าเกษตรกรทั่วไป ด้านหนี้สินนั้น เกษตรกรทั่วไปมีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท มากที่สุด แต่เกษตรกรกลุ่มทำนาสับป้อยมีหนี้สินอยู่ในช่วง 30,001 บาทขึ้นไปมากที่สุด จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อหาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรทั่วไปกับกลุ่มเกษตรกรทำนาสับป้อย ด้านเศรษฐกิจพบว่า พื้นที่ทาง

การเกษตร ต้นทุนทางการเกษตร การจัดการน้ำของเกษตรกร เกณฑ์ในการปล่อยน้ำของโครงการ และปริมาณน้ำที่เกษตรกรได้รับ มีความสัมพันธ์ด้านบวกกับรายได้ของเกษตรกรทั่วไป หมายถึง ตัวแปรที่กล่าวมานั้นถ้ามีปริมาณที่มากพอจะทำให้เศรษฐกิจของเกษตรกรทั่วไปดีขึ้น ในส่วนของเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOY มีเพียงตัวแปรเดียวที่ทำให้รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นคือ ต้นทุนทางการเกษตร เมื่อต้นทุนทางการเกษตรเพิ่มขึ้นจะทำให้รายได้ของกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมปLOYเพิ่มขึ้น ซึ่งตรงกับการศึกษาของ รัชณี อุโนภากร (2519) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาในจังหวัดนครปฐม พบว่า ปัญหาหลักก็คือการขาดแคลนเงินทุนของในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร

1.11 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางสังคมของเกษตรกร ทั่วไปกับเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOY การตั้งถิ่นฐานของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใดในการย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นนั้นเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มไม่มีสมาชิกในครอบครัวย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นมากที่สุด และเกษตรกรกลุ่มทำนาไม่มีสมาชิกในครัวเรือนย้ายไปทำงานต่างถิ่นชั่วคราวหรือถาวรเลย การรวมกลุ่มทางสังคมนั้นสรุปได้ว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันคือ เกษตรกรทั่วไปจะมีการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทั้งทางการเกษตรและทางสังคมน้อยกว่าเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOY ในด้านสภาพการดำรงชีวิต เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีความคิดเห็นไม่ต่างกัน โดยเห็นว่าโครงการชลประทานทำให้สภาพการดำรงชีวิตดีขึ้น ครอบครัวอบอุ่นขึ้นเพราะไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น เศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นเพราะสามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี และความสัมพันธ์กับชุมชนดีขึ้นเพราะต้องมีการรวมกลุ่มผลประโยชน์ในการใช้น้ำและกลุ่มอื่นๆ ส่วนความต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพตนเองนั้นเกษตรกรทั่วไปไม่มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพมากที่สุด แต่กลุ่มเกษตรกรทำนาสัมปLOYมีความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรไปทำอย่างอื่นมากที่สุดเนื่องจากต้นทุนทางการเกษตรในปัจจุบันสูง และเห็นว่าเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติ

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อหาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรทั่วไปกับกลุ่มเกษตรกรทำนาสัมปLOY ด้านสังคมพบว่าพื้นที่ทางการเกษตรเพิ่มขึ้นทำให้สภาพชีวิตของเกษตรกรทั่วไปดีขึ้น การได้รับปริมาณน้ำที่เพียงพอทำให้การย้ายถิ่นของเกษตรกรทั่วไปลดลง ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานมากทำให้เกษตรกรทั่วไปเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมากขึ้น และการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำของเกษตรกรทั่วไปเป็นตัวเชื่อมนำไปสู่การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ส่วนเกษตรกรกลุ่มทำนาสัมปLOYนั้นตัวแปรที่กล่าวมามีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติจึงไม่สามารถยอมรับได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- 2.1 ควรมีการศึกษาถึงผลผลิตทางการเกษตรของชาวอำเภอโนนดินแดงที่มีพื้นที่ในเขตชลประทาน เพื่อให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับผลผลิตและราคาในแต่ละปีของครอบครัวเกษตรกร เพื่อคิดรายได้-รายจ่ายที่แท้จริง และอาจนำไปสู่การเก็บค่าน้ำเพราะถ้าเกษตรกรทำการเกษตรโดยเก็บค่าน้ำจะทำให้ให้น้ำมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 2.2 ควรมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพในการใช้น้ำของเกษตรกร เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงว่าเกษตรกรใช้น้ำคุ้มค่ากับการลงทุนของรัฐในการสร้างอ่างเก็บน้ำหรือไม่เพียงใด
- 2.3 ควรมีการศึกษาถึงพืชที่เกษตรกรปลูกว่ามีความเหมาะสมกับสภาพที่ดิน ช่วงระยะเวลา ปริมาณการใช้น้ำ และผลตอบแทน เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในเขตชลประทานได้อย่างเต็มศักยภาพ
- 2.4 ควรมีการศึกษาถึงสุขภาพของเกษตรกร เนื่องจากการทำงานเกษตรตลอดปี โดยไม่มีเวลาหยุดพัก และต้องใช้สารเคมีต่างๆ นั้น จะทำให้เกษตรกรเสี่ยงต่อโรคร้ายต่าง ๆ ที่ตามมา